

Олена Лазоренко,
Ніна Чала.

АНАЛІТИЧНА ЗАПИСКА

Щодо проблематики навчання та освіти
дорослих у контексті набуття Україною
членства у ЄС

Зальцбург-Київ 2022

Ця аналітична записка була підготовлена в рамках проєкту «Підтримка діяльності УНП ФГС СхП у 2021-2023 рр.», який реалізує Інститут економічних досліджень та політичних консультацій за фінансової підтримки Європейського Союзу, за ініціативи Жіночої Професійної Ліги на тему: «Аналітика навчання дорослих в Україні у контексте набуття членства в ЄС» (червень-листопад 2022), яка підтримана УНП ФГС СхП. Зміст цієї аналітичної записка є виключною відповідальністю ГО «Жіноча Професійна Ліга» і жодним чином не відображає точку зору Європейського Союзу чи Інституту економічних досліджень та політичних консультацій.

Рецензенти: **Іван Кульчицький**, координатор РГ4 УНП ФГС СхП;
Олена Кудряшова, членкіня ГО «Жіноча Професійна Ліга» та керівниця відділу людських ресурсів ТОВ «Юнівест Маркетинг»; **Родіон Колишко**, координатор РГ6 УС ПГС.

Аналітична записка (українською мовою) та її **резюме** (українською та англійською мовами) в електронному вигляді оприлюднені на веб-сайті ГО «Жіноча Професійна Ліга» у розділі «Адвокація» <https://communitylpw.wixsite.com/publish/advocacy>, підрозділ «Євроінтеграція \ European integration» у жовтні \ листопаді 2022 р.

Додаткова інформація:

Українська національна платформа Форуму громадянського суспільства Східного партнерства (<http://eap-csf.org.ua/>) – це мережа з понад 140 громадських організацій України, що відстоює українські інтереси в рамках Східного партнерства. Платформа є частиною Форуму громадянського суспільства Східного партнерства (ФГС СхП). *Форум громадянського суспільства Східного партнерства* (<https://eap-csf.eu/>) – унікальна багаторівнева регіональна платформа громадянського суспільства, спрямована на просування європейської інтеграції, сприяння реформам та демократичним перетворенням у шести країнах Східного партнерства - Вірменії, Азербайджані, Білорусі, Грузії, Молдові та Україні. Будучи громадським елементом СхП, ФГС СхП намагається посилити громадянське суспільство у регіоні, підвищити рівень плюралізму у публічному дискурсі та політиці шляхом сприяння демократії участі та фундаментальних свобод. ФГС СхП - це позапартійна доброчесна неурядова організація.

Жіноча Професійна Ліга (<https://communitylpw.wixsite.com/publish>) є українською неприбутковою громадською організацією, заснованою у 1997 році, що працює в Україні на національному рівні. Ми маємо учасниць та учасників мережі з різних областей країни з науки, освіти, бізнесу та публічної сфери. Керівництво та члени мережі через військову агресію РФ географічно розпорошені як в межах України, так і за кордоном по різних європейських країнах, проте вони солідарні та злагоджено працюють у міру своїх можливостей та обставин над реалізацією місії організації. Наша місія - сприяти активній ролі жінок в економічному та суспільному житті України шляхом навчання та професійного розвитку; адвокації та мережування; інформаційної та культурної підтримки. Ліга є членом проєвропейських громадських платформ : РГ4 УНП ФГС СхП та РГ6 УС ПГС Україна-ЄС.

Контактна інформація

Українська національна платформа
Форуму громадянського суспільства Східного партнерства
Web: <http://eap-csf.org.ua> E-mail: unp.eap@gmail.com
FB: www.facebook.com/unp.eap.csf

ГО «Жіноча Професійна Ліга»
Web: <https://communitylpw.wixsite.com/publish> E-mail: communitylpw@gmail.com
FB: <https://www.facebook.com/LPWUA/>
LinkedIn: <https://www.linkedin.com/groups/5138924/>

АНОТАЦІЯ

Аналітична записка є результатом короткотермінового дослідження українських громадських експертів щодо навчальних потреб дорослих у контексті набуття Україною членства у ЄС, та національних і міжнародних зобов'язань України у царині навчання впродовж життя, враховуючи поточні виклики у сфері безпеки. Дослідження проведено літом-осінню 2022. Воно є продовженням попередніх аналітичних розвідок, представлених на національному та міжнародному рівнях: під час обговорень проєкту закону України «Про освіту дорослих»; моніторингу виконання Цілі сталого розвитку (ЦСР) №4 «Якісна освіта», представлених для ООН Форуму Високого Рівня в Нью Йорку у 2019 та під час підготовки державою 2020 «Національного огляду з ЦСР України» для ООН; наукового стажування в «ЮНЕСКО Інституті навчання протягом життя» (2019р).

Повномасштабна війна Росії проти України, що розпочалася на початку 2022р. призвели до руйнування освітньої інфраструктури, евакуації та припинення освітньої та навчальної діяльності в деяких областях країни. В цих умовах погіршується доступ до навчання і освіти дорослих (НОД), різко зростає бідність та безробіття. Проте наявність компетенцій до ведення діяльності, яка приносить економічну, соціальну та іншу користь, сприятиме більш гнучкій перебудові соціально-економічних зв'язків в країні. Продовження громадянської освіти та навчання, що також входить до сфери НОД, є важливим важелем для формування національної ідентичності та відповідального громадянства, як серед молоді, так і дорослих людей.

Серед поточних узагальнених висновків, зробимо акцент на наступні:

- ▶ в Україні є наявною певна позитивна увага з боку відповідних органів публічної влади до необхідності формування та впровадження політики освіти і навчання дорослих. Визначення законопроекту України «Про [навчання та] освіту дорослих» як євроінтеграційного, який станом на вересень 2022 р. перебуває на розгляді Комітет Верховної Ради з питань осві-

ти, науки та інновацій; сподіваємося, це буде сприяти його розгляду та схваленню народними депутатами в найближчій перспективі;

- ▶ виклики сфери навчання та освіти дорослих в Україні, пов'язані з повномасштабною агресією Росії проти України (24.02.2022 р.), коротко можна охарактеризувати як: (а) необхідність забезпечення безпечного та інклюзивного навчального середовища для всіх; (б) інтернаціоналізацію змісту НОД через переміщення великої кількості жінок та дітей в більш безпечні країни Європи та північної Америки; (в) необхідність врахування наслідків катастрофічних втрат серед молоді та дорослого населення України (цивільних мешканців та оборонців країни) за відносно короткий період часу;
- ▶ за останні два роки відбулися певні зміни українського освітнього законодавства у напрямку узгодження з європейськими нормами. Зокрема було узгоджено Національну рамку кваліфікацій, види освіти та навчання, професійні та освітні кваліфікації; подальший розвиток у цій царині може бути у напрямку інтернаціоналізації та цифровізації системи кваліфікацій, а саме забезпечення співставності даних кваліфікації з іншими міжнародними та національними базами даних, тощо.

Рекомендації адресовані органам публічної влади: Міністерству освіти і науки України, Національному агентству кваліфікацій, комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, представникам місцевого самоврядування, а також провайдерам НОД та організаціям громадянського суспільства. Аналітична записка буде цікава для українських та закордонних організацій громадянського суспільства, які займаються даною тематикою, а також для урядових структур та експертів, що задіяні у процесі реалізації дорожньої карти набуття Україною членства у ЄС у цій царині; освітніх експертів, так й для інших зацікавлених сторін.

ЗМІСТ

Анотація.....	3
Вступ	5
Розділ 1. Огляд зобов'язань України у контексті набуття членства в ЄС та державне регулювання сфери навчання та освіти дорослих.....	7
1.1.Євроінтеграційний напрямок та законопроект України «Про [навчання та] освіти дорослих».....	7
1.2. Запровадження нової національної системи кваліфікацій: короткий огляд	8
Розділ 2. Виклики системи навчання та освіти дорослих в Україні, пов'язані з повномасштабною агресією Росії проти України.....	11
Розділ 3. Аналіз навичок та знань, які є необхідними жінкам та чоловікам у сучасному турбулентному світі та пропонуються провайдерами навчання дорослих в Україні.	14
Висновки	16
Рекомендації.....	17
Інформація про авторок.....	18
Додатки.....	19
Додаток 1. Рівні Національної рамки кваліфікацій в Україні (чинна версія)	19
Додаток 2. Політика в сфері навчання та освіти дорослих в ЄС.....	21
2.1.Консолідована політика ЄС у секторі навчання дорослих.....	21
2.2. Індикатори успіху для політики в сфері навчання дорослих в ЄС.....	22
2.3. Ключові компетенції для навчання впродовж життя.....	23
2.4.Якими фінансовими інструментами підтримується політика з навчання дорослих в ЄС?	23
Джерела інформації	25

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ:

ВПО - Внутрішньо переміщені особи
ВРУ – Верховна Рада України
ЄК - Європейська Комісія
ЄС - Європейський Союз
Ліга - ГО “Жіноча Професійна Ліга”
МОН – Міністерство освіти і науки України
НАК - Національна Агенція Кваліфікацій
НОД - Навчання та освіта дорослих
НРК - Національна Рамка Кваліфікацій
ОЕСР - Організація Економічного Співробітництва та Розвитку
УНП ФГС СхП - Українська Національна Платформа Форуму Громадянського Суспільства
Східного Партнерства
УС ПГС - Українська сторона Платформи громадянського суспільства Україна-ЄС
ЦСР - Цілі сталого розвитку
ЮНЕСКО - Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури

ВСТУП

Предметом аналітичної записки є висвітлення результатів короткотермінового аналітичного дослідження, проведеного у червні-жовтні 2022 українськими громадськими експертами (за ініціативи ГО «Жіноча Професійна Ліга» та підтриманого Українською національною платформою Форуму громадянського суспільства Східного партнерства). Аналітичне дослідження фокусується на тематичі навчання та освіти дорослих в контексті подання заявки на набуття Україною членства у ЄС, а також враховує поточні виклики у сфері безпеки.

Навчання та освіта дорослих, скорочено — **НОД** (англ. Adult learning & education (ALE) — **визначається** (слідуючи за ЮНЕСКО «Рекомендаціями з питань навчання та освіти дорослих 2015 р.») як стала діяльність, спрямована на набуття, визнання та застосування ключових навичок та обмін ними молоддю та дорослими. НОД охоплює всю сукупність процесів формального, неформального та інформального навчання дорослих людей, завдяки яким особи розвивають і збагачують свої здібності необхідні для життя і праці, як у своїх власних інтересах, так і в інтересах своїх громад, організацій та суспільства. Концепція навчання дорослих включає також аспекти соціального, громадянського та індивідуального розвитку людини.

НОД має **три ключові** (згідно Марракеської рамкової програми дій 2022 р., яку підтримали близько 140 міністрів освіти з країн ЮНЕСКО) **сфери навчання дорослих: грамотність і початкові навички** (англ. literacy and basic skills); **безперервна освіта та професійні навички** (англ. continuing education and vocational skills); а також ліберальне виховання і **громадянську освіту та навчання** (англ. liberal, popular and community education and citizenship skills).

Проблематика навчання та освіти для всіх (включаючи дорослих) входить до топ-10 цілей Східного партнерства до 2025 р., має відображення у Позиційному документі Форуму СхП (2021 р.), входить до відповідної частини Угоди про асоціацію Україна-ЄС, ця тематика є предметом імплементації, моніторингу міжнародних зобов'язань України, наприклад, відображених у Цілі сталого розвитку (ЦСР) «Якісна освіта» №4, яка схвалена країнами ЄС та України на період 2015 – 2030 рр. національний аналіз, який ми провели у 2019 р. щодо завдання в Цілі сталого розвитку №4 «Якісна освіта» для ООН Форуму високого рівня в Нью Йорку, робить висновок **щодо необхідності**

сті постійного моніторингу навчальних потреб дорослих в Україні, тому проблематика аналітичної записки, з огляду необхідності розробки *трансформаційної* освітньої та навчальної політики для дорослих у *нових реаліях*, є **важливим та актуальним питанням**.

Нові реалії повномасштабної військової агресії Росії проти України на початку 2022 р. призвели до погіршення доступу до освіти і навчання як для дітей, молоді, так і для дорослих. Руйнування освітньої інфраструктури та евакуація погіршили доступ до освіти і навчання дорослих (НОД), зростання бідності та безробіття, проте наявність компетенцій до ведення діяльності, яка приносить економічний, соціальний, та інший зиск сприятиме більш гнучкій перебудові соціально-економічних зв'язків в нових умовах (у тому числі в умовах подовженого до 21 листопада 2022 р. військового стану). Продовження громадянської освіти, що також входить до сфери НОД, є важливим важелем для формування національної ідентичності та відповідального громадянства, як серед молоді, так і дорослих людей.

Окрім того, на створення *нових реалій* у цій царині має вплив подана Президентом України 28 лютого 2022 р. та прийнята Європейською Радою 23 червня 2022 р. *заявка України на статус країни-кандидата на вступ до ЄС*. Статус кандидата на вступ до ЄС серед іншого потребує гармонізації підходів щодо навчання та освіти дорослих в країні, та для її громадян за кордоном (які перебувають під тимчасовим захистом, діаспора).

Необхідність нової освітньої політики для дорослих визнана нарешті владою України, свідченням якої стало затвердження Кабінетом Міністрів України 9 лютого 2022 р. та передання до Верховної Ради України законопроекту «Про освіту дорослих».

Мета підготовки аналітичної записки полягає в представленні та стислому узагальненні результатів аналітичного дослідження, а також оприлюдненні рекомендацій, які розроблені для України, щодо навчальних потреб дорослих у контексті набуття Україною членства в ЄС та національних і міжнародних зобов'язань у царині навчання впродовж життя, враховуючи поточні виклики у сфері безпеки.

Методологія: для підготовки аналітичної записки було проведено аналітичне дослідження, яке ґрунтувалося на зборі та аналізі вторинної інформації: були проаналізовані нормативно-правові документи України та ЄС, офіційна інфор-

мація органів державної влади України, офіційні документи Єврокомісії, двосторонніх органів асоціації Україна-ЄС, державна статистична інформація України, статистичні дані ЄС, а також статистична та аналітична інформація міжнародних організацій, попередні опубліковані звіти дослідницьких установ, матеріали періодичних видань, публікації у засобах масової інформації та Інтернеті. Результати дослідження були прорецензовані, представлені та обговорені під час онлайн консультацій (17 - 21 жовтня 2022р.), які проходили в асинхронній та синхронній формах. В онлайн консультаціях брали участь 13 експертів, які представляють сектор роботодавців, організації громадянського суспільства (включаючи УНП ФГС СхП та УС ПГС), ЄС проекти в освітній сфері, наукові установи та вищі навчальні заклади. Отже *методами* проведення аналітичного дослідження був *семантичний пошук на тематичних онлайн ресурсах, аналіз документів, огляд літератури та онлайн консультації з зацікавленими сторонами*.

Аналітична записка є продовженням попередніх аналітичних розвідок, які готувалися для наших заходів з адвокації на національному та міжнародному рівнях: під час обговорень проекту закону України «Про освіту дорослих»; моніторингу виконання Цілі сталого розвитку (ЦСР) №4 «Якісна освіта», представлених для ООН Форуму високого рівня в Нью Йорку у 2019 та під час підготовки 2020 Національного огляду з ЦСР України для ООН; наукового стажування в ЮНЕСКО Інституті навчання протягом життя (2019р).

Результати дослідження, викладені в аналітичній записці, будуть цікаві для українських та закордонних організацій громадянського суспільства, які займаються даною тематикою, а також для урядових структур та експертів, що задіяні у процесі реалізації дорожньої карти набуття Україною членства у ЄС у цій царині; освітніх експертів, так й для інших зацікавлених сторін.

РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЗОБОВ'ЯЗАНЬ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ НАБУТТЯ ЧЛЕНСТВА В ЄС ТА ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ НАВЧАННЯ ТА ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ.

Важливим для формування політики освіти і навчання дорослих в Україні є контекст ЄС, який характеризується: (а) наявністю сталої політики навчання дорослих як складової навчання впродовж життя (Див. Додаток 2); (б) оновлення у 2018р. ключових компетенцій для навчання впродовж життя, які виступають універсальними орієнтирами для будь-якої держави-члена ЄС під час розроблення власної політики навчання і освіти дорослого населення; (в) системною підтримкою сектору навчання дорослих: від проведення якісних та кількісних досліджень, збору статистичних даних (фінансуються ЄК і/або країнами-членами ЄС) та обміну найкращими практиками, до освітніх інновацій та фінансування процесу навчання і підвищення кваліфікації окремими дорослими особами; (г) навчання дорослих було визначено як головну тему Європейського освітнього простору на період 2021-2030 рр.

1.1. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ НАПРЯМОК ТА ЗАКОНОПРОЕКТ УКРАЇНИ «ПРО [НАВЧАННЯ ТА] ОСВІТУ ДОРΟΣЛИХ».

Проект закону України «**Про освіту дорослих**», прийнятий Кабінетом Міністрів України 9 лютого 2022 р. та переданий до Верховної Ради України (№ 7039 від 10.02.2022 http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73746).

До нашої пропозиції 2019 року про уточнення назви законопроекту на проект закону України «Про навчання та освіту дорослих» (НОД), які були викладені в декількох аналітичних доповідях та записках (2019 р., 2020 р., детальніше тут <https://communitylpw.wixsite.com/publish/adult>) і озвучені під час обговорень в робочих групах МОН України, так і у громадському обговоренні (7.09.2020, аналітичну записку тоді підтримали представники семи організацій громадянського суспільства з Києва, Львова, Рівного та Кременчука), долучилися також інші експерти.

Групою народних депутатів був внесений до розгляду альтернативний законопроект «**Про навчання та освіту дорослих**» (№ 7039-1 від 28.02.2022 http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73952)

Обидва законопроекти, станом на вересень 2022 р., перебувають на розгляді у Комітеті Верховної Ради з питань освіти, науки та інновацій, і ця тематика віднесена до євроінтеграційного законодавства (Зобов'язання №417 “Забезпечення доступу до навчання протягом життя”, Акти ЄС згідно з “Навігатором Угоди. Скільки зобов'язань має виконати Україна відповідно до Угоди про асоціацію?” (підрозділ “Громадський контроль”).

Зобов'язання №417

Забезпечення доступу до навчання протягом життя

Виконавці: Міністерство освіти і науки України
Міністерство соціальної політики ...

Термін виконання: 31 грудня 2018 р.

Акти ЄС ▾

Зобов'язання передбачає реалізацію Цілей розвитку тисячоліття, які прийнято Україною у 2000 р. відповідно до глобальних Цілей розвитку тисячоліття, проголошених ООН, де забезпечення якісної освіти впродовж життя визнано однією з перших цілей.

Завдання

1	Розробка та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту "Про освіту дорослих"	ВИКОНАННЯ НЕ РОЗПОЧАТО	НАБЛИЖЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА	ПОКАЗАТИ ЗАХОДИ
2		ВИКОНАННЯ НЕ РОЗПОЧАТО	ПРАКТИЧНА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ	ПОКАЗАТИ ЗАХОДИ
3		ВИКОНАННЯ НЕ РОЗПОЧАТО	ПРАКТИЧНА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ	ПОКАЗАТИ ЗАХОДИ

Нормативно-правові акти

Чинні

No legacy acts yet.

Проекти

Проект Закону України "Про освіту дорослих" (версія МОН, для відкритого обговорення)

Оцінка виконання
0%

Джерело: Навігатор Угоди. Скільки зобов'язань має виконати Україна відповідно до Угоди про асоціацію?
<https://navigator.eurointegration.com.ua/commitment/education-training-and-youth/60e46c1aafaf00a7859bb955> (станом на 3.10.2022).

У “Пульсі Угоди. Моніторингу реалізації плану заходів з виконання Угоди” цей законопроект (станом на 3.10.2022) - не згадується (див. <https://pulse.eu-ua.org/ua/streams/education/2020-substream1-12/>). Загалом напрямок “**навчання** протягом життя” перекладено та наведено в цій онлайн моніторинговій платформі не відповідно до оригінального терміну (англ. lifelong learning) як “**освіта** протягом життя” <https://pulse.eu-ua.org/ua/streams/education/>

Коротко ще раз наведемо основні аргументи щодо назви законопроекту саме як «Про навчання та освіту дорослих» та його мети.

Навчання та освіта дорослих вслід за зміною термінології ЮНЕСКО з «**освіти дорослих**» на «**навчання і освіту дорослих**» (скорочено – НОД), трактується як стала діяльність, спрямована на набуття, визнання та застосування ключових навичок. Про це йдеться у «Рекомендаціях з питань навчання та освіти дорослих» ЮНЕСКО, прийнятих у 2015 р. На цій зміні підходу робить акцент «Інститут ЮНЕСКО з навчання протягом життя» у 2019\2020 рр. в своєму «4 Всесвітньому звіті з навчання і освіти дорослих»: «Порівняння рекомендацій ЮНЕСКО 1976 р. і 2015 р. свідчить про масштабні зміни, що відбулися в розумінні освіти дорослих. У центрі уваги знаходиться перехід від приділення невеликої ролі освіти дорослих до набагато більш широкого розуміння цієї області, в якій навчання стало займати центральне місце в обговоренні, як і в освіті. Це знаходить відображення в зміні термінології ЮНЕСКО з **освіти дорослих на навчання та освіту дорослих (НОД)**. Відповідно до принципу безперервності навчання ЮНЕСКО та інші організації, такі як ОЕСР, ЄС і Світовий банк, повністю підтримали ідею про те, що навчальні заходи не обов’язково є спланованими і структурованими і не завжди здійснюються в інституційних умовах». Адже НОД – це право, яке надається з метою сприяння особистісному та соціальному розвитку особи, що навчається, незалежно від обставин. Тут мається на увазі, що НОД не повинне бути обумовлене рівнем доходу, місцем розташування, статтю, етнічною приналежністю або здібностями.

Згідно з авторською позицією уточненою метою цього законопроекту може стати те, що «цей закон буде регулювати систему навчання для широкого кола дорослих осіб в Україні, основи її структури, організації, оцінки та фінансування. Мета закону полягає у наданні правових гарантій людині для здійснення свого невід’ємного права на навчання протягом життя та безперервний розвиток своєї особистості, надати можливість набуття знання та навички, заохочувати не тільки вдосконалення професійних навичок, а також бути активним громадянином. Навчання і освіта дорослих має вплив на три основні сфери життя дорослої людини – зайнятість і ринок праці; здоров’я та благополуччя; соціальне і суспільне життя».

Таким чином, у **висновках**, зазначимо, що має сенс у законопроекті:

- ▶ розглядати назву законопроекту не як «Освіту дорослих», а як в альтернативному варіанті - **проект Закону України «Про навчання та освіту дорослих»**;
- ▶ включити у структуру законопроекту окремий розділ, присвячений неформальному та інформальному навчанню та освіті дорослих;
- ▶ чітко прописати цілі, принципи, завдання створення координаційного механізму для розробки та впровадження за участю всіх зацікавлених сторін (включаючи організації громадянського суспільства, академічні наукові структури, університети, провайдерів неформального навчання дорослих та інші) різних форм підтримки сектору НОД як важливої складової навчання протягом життя;
- ▶ описати шляхи поліпшення доступу до всіх форм навчання (формальне, неформальне та інформальне навчання) його користувачів, включаючи вразливі та маргінальні групи жінок;
- ▶ більш ґрунтовно описати механізм визнання, сертифікації та акредитації з сфери НОД;
- ▶ прописати очікувані джерела належного фінансового забезпечення впровадження даного закону України (та інших нормативних актів).

1.2. ЗАПРОВАДЖЕННЯ НОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ КВАЛІФІКАЦІЙ: КОРОТКИЙ ОГЛЯД

Національна система кваліфікацій, згідно визначення Національного агентства кваліфікацій (НАК), це є «сукупність механізмів правового та інституційного регулювання кваліфікацій працівників з урахуванням потреб ринку праці та можливостей системи освіти та навчання.» НАК офіційно розпочало діяльність у листопаді 2019 р., як національний колегіальний орган, що уповноважений на реалізацію державної політики у сфері кваліфікацій в Україні.

До національної системи кваліфікацій відносяться кваліфікаційні центри; процес визначення професійних та освітніх кваліфікацій; функціонування різних видів освіти на навчання; та національна рамка кваліфікацій.

А) Кваліфікаційні центри - це суб'єкти, уповноважені на оцінювання і визнання результатів навчання осіб (зокрема, здобутих шляхом неформальної чи інформальної освіти), присвоєння/підтвердження відповідних професійних та часткових професійних кваліфікацій, визнання в Україні професійних кваліфікацій, здобутих в інших країнах (Схема 1).

Схема 1. Функції кваліфікаційних центрів

Акредитація кваліфікаційного центру здійснюється Національним агентством кваліфікацій у відповідності до Порядку акредитації кваліфікаційних центрів, що затверджено Постановою Кабінету Міністрів України. Кваліфікаційним центром може бути юридична особа, або її структурний підрозділ, який було акредитовано у відповідності до чинного законодавства.

Б) Професійні та освітні кваліфікації. Згідно з Законом України «Про освіту» **кваліфікація** - визнана уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання).

За змістом кваліфікації класифікуються на освітні, які присуджуються та визнаються закладами освіти, або іншими суб'єктами освітньої діяльності, та професійні, які присуджуються та визнаються кваліфікаційними центрами, закладами освіти, або іншими, уповноваженими організаціями. Кваліфікація вважається повною у разі здобуття особою повного переліку компетентностей відповідного рівня Національної рамки кваліфікацій, що визначені відповідним стандартом. Кваліфікація вважається частковою у разі здобуття особою частини компетентностей відповідного рівня Національної рамки кваліфікацій, що визначені відповідним стандартом. (Див. Схема 2)

Результати навчання та компетентності, що необхідні для присудження освітніх та/або присвоєння професійних та часткових професійних кваліфікацій, можуть досягатися шляхом здобуття формальної, неформальної чи інформальної освіти.

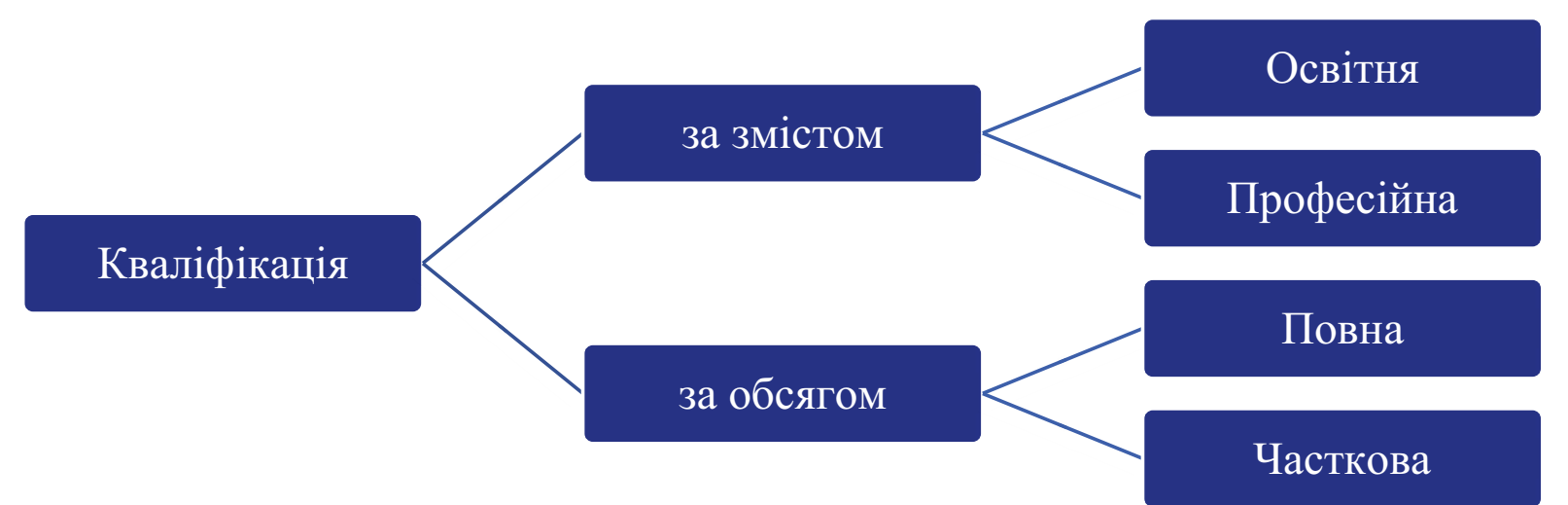

Схема 2. Види кваліфікацій

В) Види освіти та навчання. Згідно з чинним законодавством в Україні визначено три види освіти: формальна, неформальна та інформальна.

У Законі України «Про освіту» види освіти визначено наступним чином:

- ▶ Формальна освіта - це освіта, яка здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій) і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою.
- ▶ Неформальна освіта - це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій.
- ▶ Інформальна освіта (самоосвіта) - це освіта, яка передбачає самоорганізоване здобуття особою певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям.

Результати навчання, здобуті шляхом неформальної та/або інформальної освіти, визнаються в системі формальної освіти у відповідності до Порядку визнання у вищій та фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти.

(Г) Національна рамка кваліфікацій (НРК). НРК в Україні була прийнята у 2011 р. як десятирівнева рамка. Законом про вищу освіту 2014 року кваліфікації вищої освіти було співвіднесено з НРК. Закон про освіту 2017 р. заклав основу для компетентнісного підходу в системі освіти та навчання впродовж життя, та пов'язав існуючі кваліфікації з одинадцятьма рівнями НРК.

У 2020 р. НРК була приведена у відповідність до Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя та з того часу містить вісім кваліфікаційних рівнів замість одинадцяти, як це було раніше, дивіться на **Схемі 3**.

Кваліфікації професійної (професійно-технічної) освіти відповідають 2, 3, 4 та 5 рівням НРК (Схема 2), кваліфікація фахової передвищої освіти – 5 рівню рамки. Кваліфікації вищої освіти відповідають: молодший бакалавр – 5 рівню НРК та короткому циклу вищої освіти Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти; бакалавр – 6 рівню НРК та першому циклу вищої освіти Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти; магістр – 7 рівню НРК та другому циклу вищої освіти Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти; доктор філософії та доктор мистецтва – 8 рівню НРК та третьому циклу вищої освіти Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти, а доктор наук – 8 рівню НРК.

Оновлена рамка кваліфікацій також поповнилась поняттями освітньої та професійної кваліфікацій і приведена у відповідність до змін, внесених до Законів України “Про освіту” і “Про вищу освіту”. Запровадивши оновлену НРК в Україні тим самим було зроблено гармонізацію з європейськими стандартами та створено умови для спрощення взаємовизнання кваліфікацій між Україною та країнами ЄС. Нова рамка забезпечує порівнюваність та співставність освітніх і професійних кваліфікацій, які люди здобувають в Україні, із кваліфікаціями, отриманими в країнах ЄС.

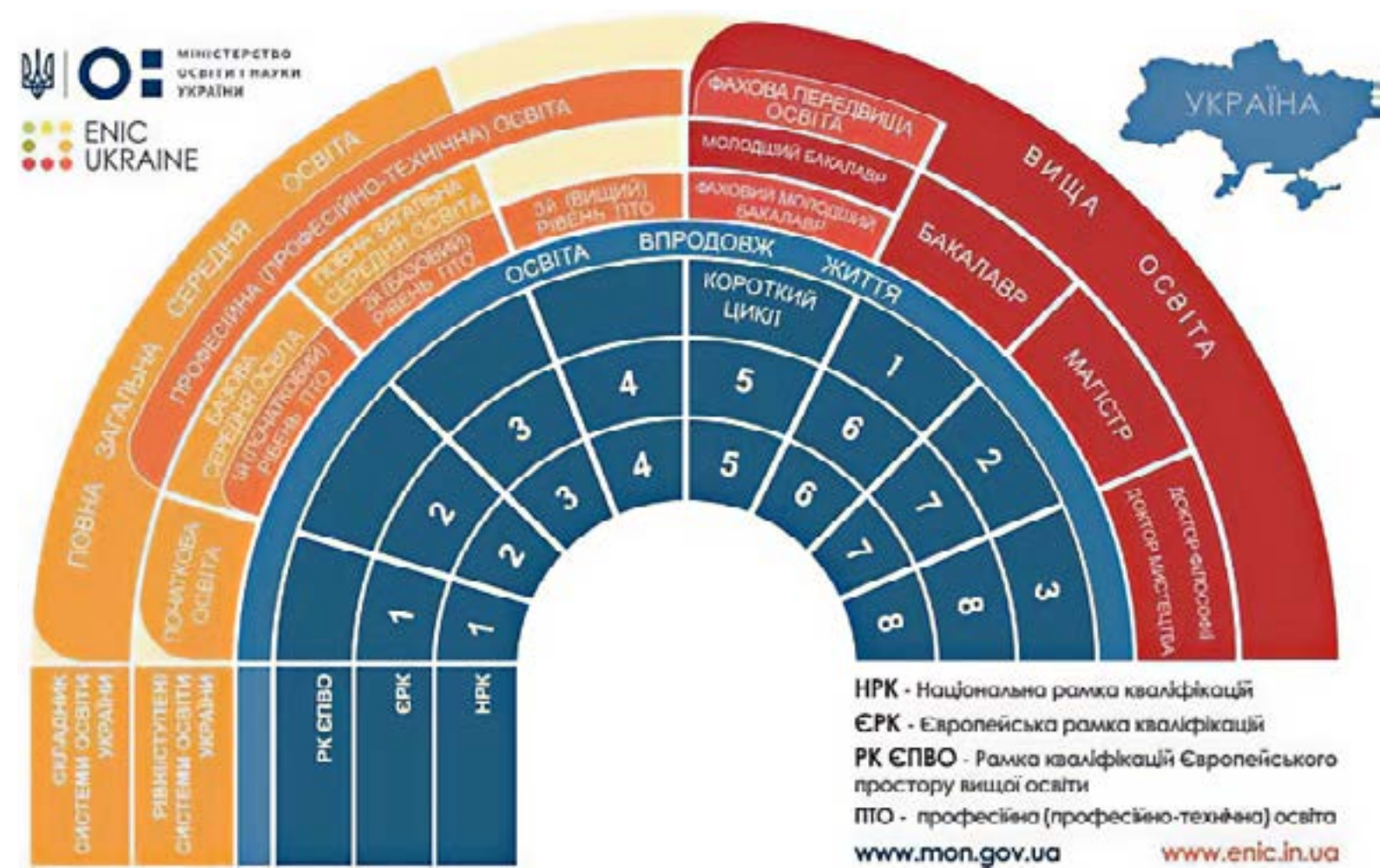

Схема. 3 Національна рамка кваліфікацій,
Джерело: Міністерство освіти і науки України

Таким чином у **висновках** зазначимо, що за останні два роки відбулися певні зміни українського освітнього законодавства у наряду з узгодженням з європейськими нормами. Зокрема було узгоджено національну рамку кваліфікацій, види освіти та навчання, професійні та освітні кваліфікації. Подальший розвиток у цій царині може бути у напрямку інтернаціоналізації та цифровізації системи кваліфікацій, а саме забезпечення співставності даних кваліфікації з іншими міжнародними та національними базами даних.

Окремим вектором розвитку є більш чітке визначення ключових компетенцій та створення системи часткових компетенцій, що може бути визнано системою мікрокваліфікацій.

РОЗДІЛ 2. ВИКЛИКИ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ ТА ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В УКРАЇНІ, ПОВ'ЯЗАНІ З ПОВНОМАСШТАБНОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Внаслідок військової агресії Росії проти України станом на 08.08.2022 р. було зруйновано 1453 заклади освіти, що спричинило прямих збитків освітньої інфраструктури на рівні 3,1 млрд. дол. США. Загальна оцінка прямих, непрямих втрат та потреб сфери освіти для відновлення за оцінками Київської школи економіки становить 10,6 млрд. дол. США, з яких 4,7 млрд. дол. США – потреба у відновленні галузі, 3,8 млрд. дол. США – прямі витрати, 2,1 млрд. дол. США – загальні непрямі втрати галузі.

Внаслідок військової агресії українська система освіти та навчання дорослих стикнулася з викликами щодо:

- ▶ Необхідності забезпечення безпеки та збереження здоров'я усіх учасників навчального процесу;
- ▶ Руйнування матеріально-технічної інфраструктури та матеріально-технічного забезпечення;
- ▶ Організаційних складнощів та надзвичайних витрат ресурсів (психо-емоційних, фізичних, фінансових);
- ▶ Радикальні зміни змістовного наповнення програм навчання і освіти дорослих у відповідності до нових потреб ринку праці;
- Інтернаціоналізація навчання та освіти дорослих, через посилення міграційних процесів;
- Забезпечення інклюзивної навчальної інфраструктури.

З 24.02.2022 р. по 21.08.2022 в Україні пролунало 13268 повітряних тривог, середньою тривалістю до години (56,31 хвилин). Найдовша повітряна тривога була у Нікополі 18.07.2022 р., яка тривала 18 годин 43 хвилини. Най-

частіше повітряні тривоги лунають в період 12.00 – 18.00. (Схема 4). Сигнал повітряної тривоги вимагає з міркувань безпеки перервати навчальний процес в аудиторії і спуститися в укриття, що обладнано належним чином. Відповідно, якщо освітній заклад не обладнаний укриттям, то у ньому не може проводитися навчальний процес. Не завжди є можливість, після потрапляння до укриття під час повітряної тривоги відразу відновити навчальний процес.

З огляду на воєнні дії на території України та відсутність можливості прогнозування розвитку подій в умовах воєнного стану, провайдери НОД мають забезпечити безпеку усіх учасників навчального процесу. Проблема з безпекою учасників навчальних процесів може бути вирішена шляхом створення безпечного та комфортного освітнього середовища, шляхом обладнання бомбосховищ та безпечних приміщень для проведення очних занять, розвитку дистанційного навчання, наприклад, створення відкритих масових онлайн курсів (англ. MOOC).

За оперативними даними МОН України станом на 23 червня 2022 року внаслідок обстрілів та бомбардувань пошкоджено 1844 закладів освіти, 212 закладів повністю зруйновано, значного руйнування зазнало близько 15% дослідницької інфраструктури закладів вищої освіти та наукових установ. Частина будівель потребує тривалого капремонту або повної відбудови. Тисячі закладів освіти потребують термінового косметичного ремонту через розміщення в них внутрішньо переміщених осіб, підрозділів територіальної оборони та Збройних Сил України. Практично в усіх закладах освіти на територіях, які були під тимчасовою окупацією, знищено, пошкоджено або викрадено обладнання. Найбільше постраждали освітня інфраструктура в Донецькій області, де пошкоджено та зруйновано 56,5%; Харківська – 31,8% та Луганська – 26,3%

Схема. 4 Кількість повітряних тривог по всій території України з 24.02.2022 р.

Війна продемонструвала гостру потребу застосування цифрових технологій у системі освіти, завдяки яким доступ до освіти залишається безперервним. Водночас ВПО, які змушені були швидко покинути власні домівки, або чиї домівки було зруйновано внаслідок обстрілу, залишилися без техніки (ноутбуків, планшетів, смартфонів) та засобів існування, що робить для них дистанційну форму навчання недосяжною. У зв'язку з цим постала необхідність забезпечення учасників НОД (як здобувачів освіти, так і педагогічних працівників) доступом до комп'ютерного обладнання та якісного Інтернету для продовження навчання та роботи незалежно від місця перебування (у тому числі і у бомбосховищах).

Результати опитування Фонду «Демократичні ініціативи» спільно з Центром політичної соціології вказують на переважання у людей негативних емоцій таких, як тривога за своє майбутнє (50,1%) та майбутнє країни (46,5%); розгубленість за своє майбутнє (21,7%) та майбутнє країни (12,8%); страх за своє майбутнє (21%) та майбутнє країни (20,6%), що спричинює зміну поведінки та негативно впливає на ментальне здоров'я усіх учасників НОД. Це потребує пошуку нових підходів та методичних рішень для подовження НОД.

За інформацією Управління Верховного Комісару ООН у справах біженців (станом на 11.05.2022), 7 млн. біженців виїхало з України, з яких 3,97 млн. осіб зареєстровано за програмою надання тимчасового притулку у країнах ЄС (Таблиця 1). У країнах ЄС організовано безкоштовні мовні курси для біженців з України та підтримка інтеграційних центрів, чи центрів працевлаштування для пошуку роботи, чи організації допомоги по догляду за дітьми. Міжнародна організація праці оцінює достатньо високо рівень навичок та компетенцій українських біженців, зокрема в аналітичній доповіді вказано, що 66% мають високий рівень освіти, 18,5% - середній рівень освіти. При цьому 49% - мають високі професійні навички, 35,5% - середні. Країни ЄС в організації НОД демонструють практики, які можуть бути використані при організації НОД для ВПО.

Орієнтовна кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні, за даними Управління Верховного Комісару ООН у справах біженців на кінець серпня становить 6,975 млн осіб. Це показник складає приблизно 16% від всього населення України. Більше 60% ВПО – зі східних областей, 20 % – з південних областей та 10 % – з Києва, близько 70% загальної кількості ВПО становлять жінки. Більшість ВПО прибуває до Закарпатської та Івано-Франківської областей, які до війни традиційно мали низьку

ТАБЛИЦЯ 1. РОЗПОДІЛ БІЖЕНЦІВ З УКРАЇНИ, ЩО ЗАРЕЄСТРОВАНІ ЗА ПРОГРАМОЮ НАДАННЯ ТИМЧАСОВОГО ПРИТУЛКУ У КРАЇНАХ ЄС

Країна	Кількість офіційно зареєстрованих переміщених осіб
Австрія	79728
Бельгія	53741
Болгарія	131846
Греція	18745
Данія	31396
Естонія	32627
Ірландія	50423
Іспанія	139022
Італія	153968
Кіпр	15343
Латвія	38406
Литва	63279
Люксембург	6263
Мальта	1366
Нідерланди	68050
Німеччина	670000
Польща	1353338
Португалія	49623
Румунія	55911
Словаччина	90416
Словенія	7279
Угорщина	29027
Фінляндія	36652
Франція	96520
Хорватія	17486
Чеська Республіка	423202
Швеція	42713

Побудовано за: Портал оперативних даних. Україна: ситуація з біженцями. (30.08.2022р.). <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

пропозицію роботи, а при зростанні прибуття нових осіб стрімко зростає тиск на ринку праці. За оцінками Міжнародної організації праці в Україні внаслідок війни було втрачено 4,8 мільйона робочих місць, або 30%. За офіційною статистикою, понад 50% українців працюють не за фахом, через невірний вибір громадян України майбутньої професії під час навчання, що призводить до системного безробіття в країні (велика кількість українців потребують роботи, у той же час роботодавці відчують гострий кадровий голод, особливо за виробничими професіями). Більшість ВПО намагаються працевлаштуватися за своєю сферою знань і неохоче змінюють професію. Що призводить до напруженості в приймаючих громадах. Водночас, перекваліфікація ВПО у відповідності до потреб рин-

ку праці у місці релокації значно зменшила б напругу. Потужні потоки вимушеної міграції зумовлюють необхідність облаштування та інтеграції ВПО в нові спільноти. Це вказує на важливість доступності НОД для ВПО.

В українському суспільстві існує комплекс викликів, пов'язаний із наявністю проблем для різних маломобільних груп стосовно можливості повноцінного, безбар'єрного доступу до освіти. Цільовими аудиторіями у реалізації державних стратегій, напрямів політики, заходів та проектів щодо запровадження безперешкодного життєвого середовища в освіті є представники маломобільних груп, люди третього віку 50+, родини з дітьми до 6 років, діти та дорослі з інвалідністю, молодь, зокрема в контексті працевлаштування. ООН визнає очікувану тривалість навчання як один із основних індикаторів рівня соціального розвитку, тому країни ЄС у своїх практиках щодо соціальної безбар'єрності акцентують увагу на навчанні впродовж життя, що справедливо вважається основою успішного втілення багатьох громадянських і економічних можливостей особи.

Внаслідок війни суттєво зросли не тільки втрати серед населення, але й інвалідизація внаслідок поранення. За даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини з початку війни зафіксовано 13718 жертв серед цивільного населення країни: 5 663 загиблих та 8 055 поранених. Більшість зареєстрованих втрат серед цивільного населення були спричинені використанням вибухової зброї з великою зоною дії, включаючи обстріли з важкої артилерії, реактивних систем залпового вогню, ракет і авіаударів. Управління Верховного комісара ООН з прав людини вважає, що фактичні цифри значно вищі, оскільки отримання інформації з деяких місць, де тривають інтенсивні бойові дії, було відкладено, а багато звітів все ще очікують підтвердження. Йдеться, наприклад, про Маріуполь (Донецька область), Ізюм (Харківська область), Лисичанськ, Попасна та Сєверодонецьк (Луганська область). Крім того, НОД потре-

буватимуть військові, що демобілізувалися з фронту за станом здоров'я.

Залучення ресурсів (організаційних, фінансових та інших) для НОД можливо тільки через налагодження ефективної співпраці між державними інституціями, бізнесом та громадянським суспільством, а також використання ресурсної допомоги міжнародних організацій в розбудові української інклюзивної інфраструктури НОД.

Отже **висновки**, внаслідок військової агресії система освіти та навчання дорослих в Україні стикнулася з трьома групами викликів: (1) безпечна інфраструктура для забезпечення безпеки навчального процесу та збереження фізичного і ментального здоров'я в умовах війни, повітряних тривог, тощо; (2) зміст навчальних програм у відповідності до потреб ринку праці; (3) зміна демографічної структури суспільства через виїзд жінок з дітьми за кордон і катастрофічні жертви серед населення (цивільних мешканців та оборонців країни) внаслідок активних військових дій.

Для протидії цим викликам в системі освіти та навчання дорослих має бути створено безпечне, комфортне та інклюзивне освітнє середовище, що може бути зроблено як шляхом обладнання бомбосховищ, так і через створення масових онлайн навчальних та освітніх продуктів. В умовах швидких змін потрібно, щоб швидко відбувалося отримання необхідних навичок та компетенцій, це може бути забезпечено шляхом створення короткотривалих освітніх програм та курсів підвищення кваліфікації. Міграційні процеси, спричинені військовою агресією, потребують інтернаціоналізацію НОД, коли створюються навчальні та освітні програми, що балансують як потреби євроінтеграційних процесів, так і трансформацію українського ринку праці. Ресурсне забезпечення НОД можливе через розбудову ефективної співпраці між державними інституціями, бізнесом та громадянським суспільством.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ НАВИЧОК ТА ЗНАНЬ, ЯКІ Є НЕОБХІДНИМИ ЖІНКАМ ТА ЧОЛОВІКАМ У СУЧАСНОМУ ТУРБУЛЕНТНОМУ СВІТІ ТА ПРОПОНУЮТЬСЯ ПРОВАЙДЕРАМИ НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ В УКРАЇНІ.

Основними трендами, які впливають на сферу навчання та освіти дорослих (НОД) в Україні є:

- Гендерні зміни демографічної піраміди: старіння населення, військові дії;
- Розвиток та впровадження цифрових технологій у всіх сферах; що потребує розвитку логіко-математичних, цифрових навичок, компетенцій в обробці інформації, тощо.
- Розширення економічної присутності жінок у сферах, що в Україні, вважалися традиційно чоловічими (військова сфера, літакобудування, атомна енергетика, тощо);
- Комунікаційні та міжкультурні навички, у тому числі, знання іноземних мов.
- Глобалізація та посилення економічних зв'язків з демократичними країнами Європи, Північної Америки та решти світу.
- Військова агресія та активні військові дії на території України вимагають від усього населення базових знань з надання першої медичної допомоги та безпеки життєдіяльності (дії цивільного населення в умовах техногенних катастроф, застосування хімічної зброї, тактичної ядерної зброї, правила поводження з вибухівкою, «розтяжками», на замінованій території, тощо)

Глобальні тенденції корелюють із зазначеними в Україні, зокрема важливість навичок 21-го століття – поєднання міжособистісних і когнітивних навичок. Дослідження потреб роботодавців у знаннях та навичках персоналу, які можуть виникнути до 2030 року показує, що низка галузей знань, таких як англійська мова, адміністрування та менеджмент, а також біологія, тісно пов'язані з професіями, на які прогнозується зростання попиту – це нагадування про те, що майбутня робоча сила матиме загальні знання, а також вимоги до цих навичок. Системи навчання впродовж життя відіграють фундаментальну роль у подоланні дистанції між поточними потребами в навичках і майбутніми вимогами, допомагаючи людям передбачати зміни, розвивати нові навички та вдосконалювати інших. Наскрізні навички, такі як вирішення складних проблем, аналітичні здібності та креативність, дозволяють людям адаптуватися до різних ситуацій і несподіваних змін. Вони сприяють стійкості та допомагають людям орієнтуватися як на поточних, так і на майбутніх ринках праці та в суспільстві.

Водночас, прийнята 23 лютого 2022 р. Стратегія розвитку освіти в Україні все ще орієнтується на компетенції Економіки 4.0, хоча вже глобальні тенденції покрокували значно вперед. Зокрема Стратегія визначає наступні компетентності: здатність навчатися, критично та системно мислити, програмувати, працювати в умовах невизначеності, креативності, міжгалузевої комунікації, мультикультурності та володіння кількома, у тому числі англійською, мовами. Серед трендів майбутнього визначено міждисциплінарність (мультидисциплінарність) освітніх і дослідницьких програм, свобода вибору і формування індивідуальної освітньої траєкторії. За оцінками експертів, що готували Стратегію, затребуваними будуть фахівці, здатні проектувати, впроваджувати нові технології з урахуванням нових викликів, а також професії, пов'язані з ІТ-технологіями і даними, з екологізацією виробництва та життя. Професії, пов'язані із збереженням здоров'я, освітою, творчістю, наданням індивідуальних послуг, залишаться актуальними, оскільки не зможуть бути заміщені автоматизованими системами навіть з використанням штучного інтелекту.

Аналітичний звіт дослідження ГО “Жіноча професійна ліга” показав, що в Україні працюючі жінки мають гірші умови доступу до навчання та освіти дорослих внаслідок дії специфічних, зумовлених традиційними гендерними стереотипами бар'єрів (виконання сімейних обов'язків, хатньої роботи, догляд за дітьми). Це означає, що у них менше можливостей вчасно отримати нові компетенції і знання. Така ситуація закладає стереотипне сприйняття працюючих жінок, як гірших працівниць. Також дослідження ГО “Жіноча професійна Ліга” показало, що старші вікові групи жінок перші стикаються з потребою в опануванні новими навичками, а також мають високі бар'єри доступу до освітніх послуг для дорослих. Це зумовлено тим, що коли старші вікові категорії працівників отримували базову освіту і опановували базові професійні навички деяких технологій і програмних продуктів ще не існувало. Традиційні стереотипи в українському суспільстві посилюють гендерну нерівність з якою стикаються жінки на робочому місці і при перерозподілі домашньої роботи (участь у вихованні дітей, хатня робота, догляд за хворими родичами, тощо). Також треба вказати на потреби у навчанні жінок старшої вікової категорії, які об'єктивно не могли під час отримання професійних навичок опанувати сучасні технології.

У турбулентному світі, якщо працівники хочуть стати стійкими до потрясінь, спричинених швидкими технологічними змінами та мегатрендами, або раптовою та неочікуваною кризою, Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD) радить розвивати «наскрізні навички», тобто навички, які «не пов'язані безпосередньо з конкретною роботою, завданням, науковою дисципліною чи сферою знань і які можна використовувати в різноманітних ситуаціях і робочих умовах». Водночас **серед чоловіків також є вразливі групи**, як-от малокваліфіковані працівники або працівники похилого віку, які чутливо реагують на технологічні зміни і погано підготовлені для того, щоб скористатися їх перевагами. Кризові явища, такі, як пандемія, технологічні зміни, військові дії, призводять до того, що працівники можуть не мати змоги повернутися на ринок праці на своїх попередніх посадах, і їм потрібно буде перекваліфікуватися та підвищити кваліфікацію, щоб знайти нову роботу. Цілеспрямоване навчання протягом життя є ключовим, щоб допомогти працівникам зорієнтуватися в періоди різких змін.

«Інститут ЮНЕСКО з навчання протягом життя» у 2022р. в своєму новому «5 Всесвітньому звіті з навчання і освіти дорослих» (скорочено -GRALE 5) припускає, що важливість громадянської освіти поступово визнається, тенденція також відображена в нещодавній доповіді ЮНЕСКО «Переосягнення нашого спільного майбутнього: новий суспільний договір для освіти». Майже три чверті (74%) країн-респондентів сказали, що вони розробляють або впроваджують політику щодо громадянської освіти та навчання дорослих. У звіті стверджується, що громадянська освіта має бути ключовим виміром нашої відповіді на глобальні виклики, такі як міграція, цифровізація та кліматична криза. Громадянська освіта є фундаментальною для просування культури навчання протягом усього життя, яка підтримує навчання жити разом – піклування про планету, наше суспільство та себе – а також у вихованні демократичних цінностей і прагнення нікого не залишити осторонь. Звіт за-

кликає держави-члени поставити освіту та навчання дорослих у центр зусиль, спрямованих на досягнення сталого суспільства, і визнати ключову роль НОД у розробці інтегрованих цілісних рішень.

Провайдери НОД в Україні мають орієнтуватися при формуванні своїх пропозицій на потреби:

- ▶ Роботодавців, які очікують від працівників сучасних знань у сфері аналізу даних, цифрову грамотність, знання мов, у тому числі англійської мови на достатньому для спілкування рівні.
- ▶ Суспільства та територіальних громад, які очікують від членів спільноти знання історії, української мови (у тому числі української мови для іноземців, які прибули для навчання, або роботи), міжкультурної толерантності, знань з першої медичної допомоги та основи безпеки життєдіяльності (що особливо актуально в умовах війни).
- ▶ Особистого розвитку та wellbeing (добробут): психологічна підтримка, управління особистими фінансами.

Отже, у **висновках** зазначимо, що зміст НОД має формуватися під впливом зовнішніх чинників, таких як пандемія, військова агресія, технологічні зміни, та внутрішніх чинників, зокрема демографічні зміни, передислокація бізнесу, тощо. Розвиток цифровізації та IT-технологій ставить вимогу до отримання логіко-математичних та цифрових навичок, турбулентність - вимагає отримання так званих «наскрізних» навичок, а військова агресія – базових знань з надання першої медичної допомоги та поведіння цивільного населення в умовах застосування хімічної зброї, або техногенної катастрофи. Зміст навчальних програм має розроблятися у співпраці роботодавців, місцевих громад та громадянського суспільства.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючі висновки, підкреслимо, що в результаті проведеного аналітичного дослідження, можливо стверджувати:

- ▶ що в Україні є наявною певна позитивна увага з боку відповідних органів публічної влади до необхідності формування та впровадження політики освіти і навчання дорослих. Визначення законопроекту **України «Про [навчання та] освіти дорослих» як євроінтеграційного**, який станом на вересень 2022 р. перебуває на розгляді Комітет Верховної Ради з питань освіти, науки та інновацій, сподіваємося, буде сприяти його розгляду та схваленню народними депутатами в найближчій перспективі (незважаючи на виклики у сфері безпеки);
- ▶ був створений у 2021 р. новий національний колегіальний орган, уповноважений на реалізацію державної політики у сфері кваліфікацій в Україні, яке отримало назву **«Національного агентства кваліфікацій»** (НАК); НАК продовжує функціонувати незважаючи на військовий стан в країні;
- ▶ розпочалася розбудова нової національної системи кваліфікацій, до якої належать кваліфікаційні центри; процес визначення професійних та освітніх кваліфікацій; функціонування різних видів освіти на навчання; та національна рамка кваліфікацій;
- ▶ за визначенням МОН України **ключові виклики** у сфері навчання та освіти дорослих (НОД) фокусуються на :
 - відсутність цілісного підходу до освіти дорослих та механізму підтвердження (визнання) здобутих кваліфікацій;
 - низька ефективність та непрозорість використання бюджетних коштів;
 - упереджене ставлення роботодавців до кваліфікації і спроможностей осіб старшого віку, відсутність ефективних суспільних механізмів професійної адаптації дорослих осіб, осіб старшого віку, зокрема тих, що втратили роботу, або змушені її змінювати;
 - відсутність розвиненої мережі закладів НОД;
 - масове одночасне повернення ветеранів війни до мирного життя: потреба в соціальній та професійній адаптації в значних обсягах і в короткі терміни;

- відсутність мережі кваліфікаційних центрів (за умов наявності нормативної бази);
- незадовільний рівень інформаційно-комунікаційної підтримки НОД;

- ▶ до узагальнених **можливостей** у сфері навчання та освіти дорослих в Україні має сенс віднести:
 - партнерство та усвідомлення солідарної відповідальності держави, місцевого самоврядування, інституцій громадянського суспільства та бізнесу;
 - ключові фактори формування сучасної моделі освіти дорослих;
 - співпраця на міжнародному рівні забезпечує актуалізацію питання освіти впродовж життя і основних напрямів освіти дорослих;
 - децентралізація сприяє посиленню зацікавленості і залученості органів місцевого самоврядування до розвитку системи освіти дорослих, розширенню джерел фінансування.
- ▶ Виклики сфери навчання та освіти дорослих в Україні, пов'язані з повномасштабною агресією Росії проти України (24.02.2022 р.), коротко можна охарактеризувати як:
 - (а) необхідність забезпечення безпечного та інклюзивного навчального середовища для всіх;
 - (б) інтернаціоналізацію змісту НОД через переміщення великої кількості жінок та дітей в більш безпечні країни Європи та північної Америки;
 - (в) врахування наслідків катастрофічних втрат серед населення України (цивільних мешканців та оборонців країни) за відносно короткий період часу.
- ▶ Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD) вказує на вразливі групи серед чоловіків, зокрема це люди старшого віку, або малокваліфіковані працівники. У цих групах жінок та чоловіків необхідно звертати увагу на отримання цифрових навичок. Дослідження “Інституту ЮНЕСКО з навчання протягом життя” також вказує на важливість громадянської освіти для відповіді суспільства на глобальні виклики, такі як міграція, цифровізація та кліматична криза.

РЕКОМЕНДАЦІЇ:

Для відповідних національних органів публічної

влади в Україні: Міністерству освіти і науки України, Національному агентству кваліфікацій, комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій, Міністерству Цифрової трансформації України

- ▶ Законодавче забезпечення системи освіти та навчання дорослих: прийняття Закону України «**Про [навчання та] освіту дорослих**».
- ▶ Цифровий освітній паспорт: створення цифрової освітньої екосистема для збору, обробки та передачі інформації щодо індивідуальної освітньої траєкторії здобувача освіти.
- ▶ Розширення ваучерної системи оплати освітніх послуг на освіту та навчання дорослих.
- ▶ Забезпечення можливості здобувати фахову передвищу, вищу освіту повторно за кошти державного (регіонального) бюджету, у тому числі за рахунок пільгових кредитів за умови наявності не менше семи років страхового стажу.
- ▶ Визнання результатів навчання, набутих шляхом неформальної та інформальної освіти та навчання, що створить сприятливі умови для особистісного та професійного розвитку кожної особи, корисної суспільної діяльності, адаптації.

Для органів місцевого самоврядування

- ▶ Професійна та соціальна адаптація ветеранів та осіб, які постраждали від збройної агресії росії, зокрема в центрах освіти та навчання дорослих. Готовність ветеранів війни до мирного життя як складової системи переходу від військової служби до цивільного життя.
- ▶ Становлення і розвиток інституцій системи освіти дорослих: створення ефективної і доступної мережі надавачів освітніх послуг (не менше одного центру освіти дорослих на район або населений пункт з кількістю населення не менше 20 тис. осіб).
- ▶ Створення дорадчо-координаційного, представницького органу - ради з питань освіти та навчання дорослих і громадянської освіти (на національному та місцевому рівнях).

- ▶ Фінансове забезпечення системи освіти дорослих: затвердження програм освіти дорослих державного, регіонального та місцевого рівнів (з можливістю фінансування відповідними бюджетами).
- ▶ Створення та фінансування системи підтримки жінок і чоловіків, що навчаються: допомога із доглядом за дитиною, хворими родичами.
- ▶ Фінансова підтримка функціонування усіх *трьох ключових сфер навчання дорослих*: грамотність і початкові навички ; безперервна освіта та професійні навички (як для здобувачів, так і для роботодавців), а також ліберальне виховання і громадянська освіта та навчання.
- ▶ Інфраструктурна підтримка: розвиток інфраструктури НОД, включаючи поширення високошвидкісного Інтернету; доступність та інклюзивність НОД.
- ▶ Розвиток та підтримка співпраці місцевого самоврядування, громадянського суспільства та роботодавців у сфері НОД.

Для провайдерів навчання та освіти дорослих в Україні

- ▶ Створення якісно нових освітніх програм на модульній основі з підготовки фахівців для ринку праці.
- ▶ Створення мережі інституцій освіти та навчання дорослих: розбудова доступної мережі навчальних закладів (державної, комунальної, приватної форм власності) для осіб старшого віку: створення і сприяння розширенню мережі,
- ▶ Впровадження нових актуальних програм і підходів до навчання , наприклад, онлайн Платформа освіта та навчання дорослих

Для організацій громадянського суспільства (ОГС)

- ▶ Сприяння розбудові у суспільстві розуміння необхідності безперервного навчання впродовж життя та моди на нього: розроблення інформаційно-комунікаційної стратегії та заходів щодо її реалізації . Це можливо робити як завдяки проектній діяльності ОГС, так і адвокації цього питання на міжнародному, національному та місцевому рівнях.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРОК

Олена Лазоренко

- ▶ Президент ГО «Жіноча Професійна Ліга» (Ліга),
- ▶ Старший науковий співробітник Інституту Філософії ім. Г. Сковороди Національної Академії Наук України (Київ),
- ▶ 2019 Запрошений вчений “ЮНЕСКО Інституту навчання протягом життя” (Гамбург, Німеччина),
- ▶ 2022 гостьовий дослідник Зальцбурзького університету прикладних наук (Австрія), JESH Fellow Researcher
- ▶ Займається академічними дослідженнями, аналітикою, тренінгами і адвокаційною діяльністю.

Ніна Чала

- ▶ Асистентка Президента ГО «Жіноча Професійна Ліга» ,
- ▶ професор кафедри маркетингу та управління бізнесом Національного університету «Києво-Могилянська академія»,
- ▶ керівник Центру аналітики та бізнес-моделювання сталого розвитку НаУКМА,
- ▶ 2022 гостьовий дослідник Зальцбурзького університету прикладних наук (Австрія), JESH Fellow Researcher.
- ▶ Займається науково-педагогічною, аналітичною та адвокаційною діяльністю.

ДОДАТКИ.

ДОДАТОК 1. РІВНІ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАМКИ КВАЛІФІКАЦІЙ В УКРАЇНІ (ЧИННА ВЕРСІЯ)

Джерело: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/nacionalna-ramka-kvalifikacij/rivni-nacionalnoyi-ramki-kvalifikacij>

Рівень	Знання	Уміння/навички	Комунікація	Відповідальність і автономія
1	Базові загальні знання, розуміння найпростіших понять про себе і довкілля, основ безпечної поведінки	базові уміння/навички, необхідні для виконання простих завдань	інтеграція до груп, що складають найближче соціальне оточення відповідне реагування на прості письмові та усні повідомлення	робота або навчання під безпосереднім керівництвом або наглядом у структурованому контексті обмежена відповідальність за свої дії формулювання елементарних суджень
2	Базові емпіричні знання та розуміння основних (загальних) процесів у сфері навчання та/або трудової діяльності	використання відповідної інформації для виконання нескладних завдань та розв'язання повсякденних проблем у типових ситуаціях із застосуванням простих правил, інструкцій та знарядь оцінювання результатів власної діяльності відповідно до установлених критеріїв, застосування аргументації для обґрунтування власних думок та висновків	взаємодія в колективі з метою виконання завдань продукування деталізованих усних і письмових повідомлень	робота та/або навчання під керівництвом або наглядом з певною самостійністю індивідуальна відповідальність за результати виконання завдань під час навчання та/або трудової діяльності
3	Знання фактів, принципів, процесів та загальних понять у сфері навчання та/або професійної діяльності	виконання типових завдань та розв'язання проблем шляхом вибору і застосування базових методів, інструментів, матеріалів та інформації оцінювання результатів виконання завдань відповідно до заздалегідь відомих критеріїв	здатність до ефективної роботи в команді сприйняття критики, порад і вказівок продукування деталізованих усних і письмових повідомлень, зокрема у професійній діяльності	відповідальність за виконання завдань під час роботи або навчання адаптація своєї поведінки до зовнішніх обставин під час виконання завдань або розв'язання проблем
4	Емпіричні та теоретичні знання в широких контекстах та розуміння принципів, методів, процесів у сфері навчання та/або професійної діяльності	виконання складних спеціалізованих завдань, знаходження або прийняття рішень щодо специфічних проблем у сфері професійної діяльності або навчання планування власної роботи та в обмеженому контексті організація, контроль, оцінювання та коригування роботи інших	здійснення наставництва, передавання досвіду продукування складних деталізованих усних і письмових повідомлень, зокрема у професійній діяльності або навчанні	самоорганізація відповідно до правил, що існують у робочому або навчальному контекстах і зазвичай є передбачуваними, але можуть зазнавати змін здійснення нагляду за повсякденною роботою інших, обмежена відповідальність за оцінювання та покращення результатів їх трудової або навчальної діяльності
5	Всебічні спеціалізовані емпіричні та теоретичні знання у сфері навчання та/або професійної діяльності, усвідомлення меж цих знань	широкий спектр когнітивних та практичних умінь/навичок, необхідних для розв'язання складних задач у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання знаходження творчих рішень або відповідей на чітко визначені конкретні та абстрактні проблеми на основі ідентифікації та застосування даних планування, аналіз, контроль та оцінювання власної роботи та роботи інших осіб у спеціалізованому контексті	взаємодія з колегами, керівниками та клієнтами у питаннях, що стосуються розуміння, навичок та діяльності у професійній сфері та/або у сфері навчання донесення до широкого кола осіб (колеги, керівники, клієнти) власного розуміння, знань, суджень, досвіду, зокрема у сфері професійної діяльності	організація та нагляд (управління) в контекстах професійної діяльності або навчання в умовах непередбачуваних змін покращення результатів власної діяльності і роботи інших здатність продовжувати навчання з деяким ступенем автономії

Рівень	Знання	Уміння/навички	Комунікація	Відповідальність і автономія
6	Концептуальні наукові та практичні знання, критичне осмислення теорій, принципів, методів і понять у сфері професійної діяльності та/або навчання	поглиблені когнітивні та практичні уміння/навички, майстерність та інноваційність на рівні, необхідному для розв'язання складних спеціалізованих задач і практичних проблем у сфері професійної діяльності або навчання	донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень, власного досвіду та аргументації збір, інтерпретація та застосування даних спілкування з професійних питань, у тому числі іноземною мовою, усно та письмово	управління складною технічною або професійною діяльністю чи проектами спроможність нести відповідальність за вироблення та ухвалення рішень у непередбачуваних робочих та/або навчальних контекстах формування суджень, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти організація та керівництво професійним розвитком осіб та груп здатність продовжувати навчання із значним ступенем автономії
7	Спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень, критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	спеціалізовані уміння/навички розв'язання проблем, необхідні для проведення досліджень та/або провадження інноваційної діяльності з метою розвитку нових знань та процедур здатність інтегрувати знання та розв'язувати складні задачі у широких або мультидисциплінарних контекстах здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності	зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються	управління робочими або навчальними процесами, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів відповідальність за внесок до професійних знань і практики та/або оцінювання результатів діяльності команд та колективів здатність продовжувати навчання з високим ступенем автономії
8	Концептуальні та методологічні знання в галузі чи на межі галузей знань або професійної діяльності	спеціалізовані уміння/навички і методи, необхідні для розв'язання значущих проблем у сфері професійної діяльності, науки та/або інновацій, розширення та переоцінки вже існуючих знань і професійної практики започаткування, планування, реалізація та коригування послідовного процесу ґрунтовного наукового дослідження з дотриманням належної академічної доброчесності критичний аналіз, оцінка і синтез нових та комплексних ідей	вільне спілкування з питань, що стосуються сфери наукових та експертних знань, з колегами, широкою науковою спільнотою, суспільством у цілому використання академічної української та іноземної мови у професійній діяльності та дослідженнях	демонстрація значної авторитетності, інноваційності, високий ступінь самостійності, академічна та професійна доброчесність, постійна відданість розвитку нових ідей або процесів у передових контекстах професійної та наукової діяльності здатність до безперервного саморозвитку та самовдосконалення

ДОДАТОК 2. ПОЛІТИКА В СФЕРІ НАВЧАННЯ ТА ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В ЄС

Джерело: Колишко Р., Лазоренко О. Аналітичний звіт «Якою має бути політика навчання дорослих в Україні?». Київ, Проект Громадська синергія», 2018.- 47 с. URL: https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Navchannya_doroslyh_v_Ukrayini.pdf

ЄС розвивало тематику навчання дорослих протягом багатьох років, адже зобов'язання сприяти підвищенню професійної кваліфікації було зафіксовано ще в Римських договорах 1957р. З 2000 р. в ЄС робиться акцент на розробці саме *політики* з навчання дорослих. Серед основних документів, тут слід зазначити: 2002р. – Рада ЄС публікує «Резолюцію з навчання протягом життя» (англ. [Resolution on Lifelong Learning](#)); 2006 – ЄК публікує документ під назвою «Навчання дорослих: ніколи не пізно навчатися» (англ. Adult learning: [It is never too late to learn](#)). У 2007 р. з'являється документ «Завжди є слушний час для навчання» (англ. [It is always a good time to learn](#)). Він мав перший Робочий План з навчання дорослих (англ. Action Plan on Adult Learning), який наводив першочергові пріоритети у секторі навчання дорослих на період 2008-2010 рр. в ЄС.

2.1. КОНСОЛІДОВАНА ПОЛІТИКА ЄС У СЕКТОРІ НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ

Короткий аналіз у цьому розділі аналітичного документу фокусується на періоді з 2011 р. по 2018, адже саме у 2011р. з'являється консолідована політика ЄС у секторі навчання дорослих, завдяки прийняттю Європейською Радою резолюції «Європейський порядок денний щодо навчання дорослих» (англ. The European Agenda for Adult Learning (EAAL)). Ключовими повідомленнями EAAL є те, що навчання дорослих у всіх його формах підвищує рівень працевлаштування тих, хто навчається, та сприяє соціальній інтеграції, активній громадянській позиції та особистому розвитку. Розширення участі та надання можливості всім дорослим розвивати та відновлювати свої навички та компетенції протягом усього життя є основою цього порядку денного. Ключовими пріоритетами EAAL є наступні:

- ▶ На 2015 р. ставить завдання забезпечення узгодженості навчання дорослих з іншими сферами політики, що збільшують пропозицію та залучення методів, інструментів та провайдерів навчання для дорослих; розширюючи доступ через навчання на робочих місцях, використання ІТ та додаткові можливості для покращення якості, включаючи початкову та подальшу освіту провайдерів навчання для дорослих.

- ▶ На 2016 р. «Порядок денний для нових навичок для Європи» (англ. [New Skills Agenda for Europe](#)) пропонує державам-членам запровадити гарантії для підвищення рівня базових навичок дорослих. 19 грудня 2016 Рада приймає рекомендацію «Upskilling Pathways - Нові можливості для дорослих» (англ. [Upskilling Pathways - New opportunities for adults](#)). Це має на меті допомогти 70 мільйонам дорослих Європи, які ще не мають середньої кваліфікації, отримати мінімальний рівень грамотності та цифрових навичок, щоби потім просування по шляху до вищої кваліфікації.

- ▶ на 2018 держави-члени ЄС повинні визначити заходи, які вони вживають для реалізації програми Upskilling Pathways.

- ▶ Запущено також Європейську електронну платформу освіти дорослих (Electronic Platform for Adult Learning in Europe, EPAL), яка є часткою стратегії Європейського Союзу щодо просування ліпших можливостей навчання для всіх дорослих громадян.

Докладний аналіз національних освітніх політик країн ЄС та моделей у сфері навчання дорослих, які в них застосовуються, виходить за межі завдань цього аналітичного документу. Водночас, зацікавлені сторони можуть звернутися за інформацією до онлайн інструментарію <https://ec.europa.eu/epale/en/policy-tool> (доступний станом на 30.06.2018), розробленого ЄК, щоб побачити порівняльний аналіз прогресу конкретної країни ЄС у впровадженні національної або регіональної політики навчання дорослих; моніторинг ефективності кожної країни ЄС у підвищенні участі дорослих в навчанні, тощо.

У свою чергу, конкретні кейси щодо імплементації політики у сфері навчання дорослих серед шести країн: Бельгія (Фландрія), Чехія, Ісландія, Литва, Нідерланди, Словенія надає проект «TANDEM; Flexible pathways connecting VET and higher education, taking into account the requirements of the labor market» <https://ec.europa.eu/epale/en/blog/guidance-and-orientation-adult-learners-goalhttps://adult-guidance.eu/> (доступний станом на 30.06.2018). Тут подається також огляд певних політичних стратегій, які зосереджують увагу на навчанні та орієнтації, існуючих послугах для дорослих в цих країнах.

В Естонії існує Стратегія навчання впродовж життя–2020, яка має забезпечити відповідні можливості для навчання на всіх рівнях освіти, підтримання індивідуального та соціального розвитку кожного учня та вдосконалення навичок навчання, творчості та підприємництва, що сприятиме досягненню високого рівня зайнятості, тривалого та якісного трудового життя, соціальній інклюзії та скороченню соціальної нерівності. Характерною особливістю документа є детальна система індикаторів у п'яти основних секторах: зміна підходу до навчання; компетентність і вмотивованість учителів та колективів шкіл; узгодженість із потребами ринку праці; цифрові компетенції; рівні можливості для навчання впродовж життя та розширена участь.

У ФРН політика щодо освіти впродовж життя тісно пов'язана з потребами ринку праці. Наприклад, ухвалено Закон про кваліфікаційні можливості, який значно розширює доступ до продовження освіти та навчання. Незалежно від кваліфікації, віку та величини компанії Закон дає можливість отримати грошову допомогу на навчання працівникам, котрі змушені вчитися внаслідок структурних трансформацій. Фінансування також отримують особи, які хочуть перекваліфікуватися з вузької спеціалізації. Окрім компенсації витрат на постійне навчання, розширено можливості для отримання субсидій на винагороду тим, хто бере участь у постійному навчанні (співфінансування роботодавця залежить від розміру його компанії). Програми постійного навчання та кваліфікаційного консультування реалізуються спільними зусиллями Міністерства праці та соціальної політики, Міністерства освіти та науки, Федерального агентства зайнятості.

2.2. ІНДИКАТОРИ УСПІХУ ДЛЯ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ В ЄС

Як результат цих систематичних дій, було розроблено (2015 р.) шість ключових *індикаторів успіху* для політики в сфері навчання дорослих в ЄС[1], а саме:

1 *Покращення сприйняття тими, хто навчається, процесу навчання.* Створення позитивного ставлення до навчання серед тих, хто навчається, має важливе значення для сприяння участі та утримання в навчанні. Дані свідчать, що це не обумовлено прямими фінансовими стимулами для дорослих, але сприяють структурні особливості системи навчання дорослих, такі як керівництво для тих, хто навчається; залучення соціальних партнерів до системи дорослого навчання та підвищення обізнаності про переваги навчання.

2 *Збільшення інвестицій роботодавців у навчання.* Роботодавці відіграють важливу роль у просуванні культури навчання та сприянні участі в навчанні. Вони повинні розглядатися як важливий партнер в постачанні та дизайні навчання дорослих. Дослідження свідчать про те, що інвестиції роботодавців у навчання є важливими для збільшення доступності можливостей навчання, а також для збільшення участі, особливо серед робочої сили.

3 *Підвищення рівності доступу для всіх.* Залучення труднодоступних груп до навчання та подолання бар'єрів для їх участі є складним завданням. Допомога людям, що знаходяться в неблагополучних групах, важлива для надання їм допомоги для участі в навчанні. Це включає в себе: фінансування можливостей для навчання дорослих з обмеженими можливостями, забезпечуючи також підтримку в навчальних закладах відповідно до потреб та мотивації окремих учнів; визнання неформального та спонтанного навчання, та впровадження базових навичок у навчальні програми для людей з низьким рівнем кваліфікації (хто також, швидше за все, стануть членами соціально незахищених груп). Організації-посередники, такі як громадські організації та профспілки, можуть відігравати важливу роль у залученні дорослих до навчання.

4 *Надання навчання, яке відповідає потребам роботодавців та тих, хто навчається.* Потреби тих, хто навчається, та роботодавцями є важливими факторами у прийнятті рішень щодо того, чи починати процес навчання, особливо якщо навчання пов'язане з роботою. Розробка можливостей навчання для реагування на потреби слухачів робить перспективи участі у навчанні більш привабливими. Дослідження підтверджують, що, коли навчання враховує потреби і мотиви як роботодавців, так і тих, хто навчається, воно, імовірно, буде більш ефективним у поліпшенні результатів для обох сторін та збільшенні участі в навчанні.

5 *Надання високоякісного навчання дорослих.* Незважаючи на порівняно невелику кількість систем оцінки та інструментів, розроблених для забезпечення якості навчання дорослих, існує широка згода між практиками, що надання якісного навчання для дорослих є важливим для забезпечення позитивних результатів для тих, хто навчається, роботодавців та громади.

6 Координувати та проводити моніторинг ефективності політики навчання протягом усього життя. Існує явна необхідність ефективно координувати політику навчання протягом усього життя, щоб досягти бажаних результатів для тих, хто навчається, роботодавців та громади. Аналітичні тематичні дослідження, політичні документи свідчать, що співпраця та координація політики щодо дорослих є важливими чинниками успішної реалізації на національному або міжнародному рівні. Стратегія навчання протягом усього життя не є достатньою для збільшення участі, але це забезпечується координацією та співпрацею між різними установами та зацікавленими сторонами. Крім того, політична література передбачає, що збір даних та доказів для моніторингу політики навчання дорослих має вирішальне значення для забезпечення її ефективності.

2.3. КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНЦІЇ ДЛЯ НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

У Рекомендації Ради ЄС про ключові компетенції для навчання впродовж життя від 17 січня 2018 р.[1] (англ. Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning, 2018/0008 (NLE) схвалено оновлену редакцію ключових компетенцій для навчання впродовж життя. Перелік і назви компетенцій, поданих у Додатку до 2018/0008[1] (NLE), порівняно з попередньою редакцією (Рекомендації ЄП та Ради ЄС про ключові компетенції для навчання впродовж життя від 18.12.2006[1]), викладено у наступній редакції, яка представлена в неофіційному перекладі у Схемі 1.

Для подальшого аналізу питання щодо ключових компетенцій та генезисі його розгляду в ЄС, має сенс звернутися до розділу «Recommendations on Key Competences for Lifelong Learning» сайту ЄК за цим посиланням https://ec.europa.eu/education/initiatives/key-competences-frame-work-review-2017_en, що виходить за межі завдання цього аналітичного документу.

2.4. ЯКИМИ ФІНАНСОВИМИ ІНСТРУМЕНТАМИ ПІДТРИМУЄТЬСЯ ПОЛІТИКА З НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ В ЄС?

У 2014-2020 рр. фінансова підтримка програм та проектів з навчання дорослих надається через наступні основні програми та фонди:

- ▶ Європейський Соціальний Фонд (англ. [European Social Fund](http://ec.europa.eu/esf/home.jsp?langId=en) (ESF) <http://ec.europa.eu/esf/home.jsp?langId=en> ESF –це основний фінансовий інструмент ЄС для підтримки зайнятості. ESF допомагає формувати культуру навчання та навчання протягом усього життя, щоб працівники та роботодавці могли постійно підтримувати свої навички та компетенції;
- ▶ Програма Еразмус + (англ. [Erasmus+](http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/node_en)) http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/node_en Приблизно 5% бюджету програми [Erasmus+](http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/node_en) скеровано на фінансування навчання дорослих. Мова йде про мобільність для працівників освіти дорослих; міжнародне співробітництво між організаціями (наприклад,

СХЕМА 1. ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ (КК) ДЛЯ НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Редакція КК 2006	Редакція КК 2018
1 Спілкування рідною мовою (Communication in the mother tongue)	1 Грамотність (Literacy competence)
2 Спілкування іноземними мовами (Communication in foreign languages)	2 Мовна компетентність (Languages competence)
3 Математична компетентність та основні компетентності у природничих і точних науках (Mathematical competence and basic competences in science and technology)	3 Математична компетентність та компетентність у науках, технологіях та інженерії (Mathematical competence and competence in science, technology and engineering)
4 Цифрова компетентність (Digital competence)	4 Цифрова компетентність (Digital competence)
5 Навчання вчитись (Learning to learn)	5 Особиста, соціальна та навчальна компетентність (Personal, social and learning competence)
6 Соціальна і громадянська компетентність (Social and civic competences)	6 Громадянська компетентність (Civic competence)
7 Почуття ініціативності та взаємодії (Sense of initiative and entrepreneurship)	7 Підприємницька компетентність (Entrepreneurship competence)
8 Культурна впевненість і самовираження (Cultural awareness and expression)	8 Компетентність культурної обізнаності та самовираження (Cultural awareness and expression competence)

навчальні центри для дорослих), ініціативи щодо інноваційної політики (наприклад, мережі, що підтримують конкретні сфери політики, такі як грамотність та навчання дорослих. *Програма Еразмус + відкрита також і для України.*

А також у фінансуванні реалізації програми Upskilling Pathways в ЄС задіяні:

- ▶ the [EU Programme for Employment and Social Innovation \(EaSi\)](http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1081) <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1081>
- ▶ the [European Regional Development Fund \(ERDF\)](http://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/erdf/) http://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/erdf/
- ▶ the [Fund for European Aid to the Most Deprived \(FEAD\)](http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1089&langId=en) <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1089&langId=en>
- ▶ the [European Globalisation Adjustment Fund \(EGF\)](http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=326&langId=en) <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=326&langId=en>

- ▶ the [European Agricultural Fund for Rural Development \(EAFRD\)](https://ec.europa.eu/agriculture/cap-funding_en) https://ec.europa.eu/agriculture/cap-funding_en

У період 2007-2013рр. та 2000-2006рр. фінансовий інструментом ЄС для програм освіти дорослих та грантів для провайдерів такого навчання був фонд Грюндтвіга (англ. LLP – GRUNDTVIG (2007-2013) та SOCRATES-GRUNDTVIG (2000-2006)) https://www.welcomeurope.com/european-funds/llp-grundtvig-612+512.html#tab=onglet_details

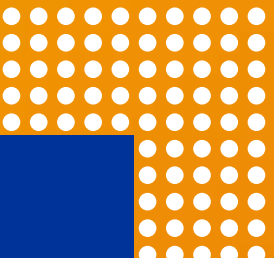
До кола організацій, які мали можливість звернутися до фонд Грюндтвіга щодо грантів для організації та проведення навчання та освіти дорослих, входили: *регіональні та місцеві органи влади, корпорації, тренінгові центри, агенції, торгові палати, громадські організації, малий та середній бізнес.*

Таким чином, в ЄС різними засобами підтримується розвиток сектору навчання дорослих: від проведення якісних та кількісних досліджень, збору статистичних даних, які фінансуються ЄК і/або країнами-членами ЄС, та обміну найкращими практиками, до інновацій та фінансування процесу навчання і підвищення кваліфікації окремими дорослими особами.

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Див.: UNESCO Institute for Lifelong Learning (2016). UNESCO Recommendation on Adult Learning and Education, 2015. C.6 URL: <http://uil.unesco.org/adult-education/unesco-recommendation/unesco-recommendation-adult-learning-and-education-2015>
2. Див.: UNESCO Institute for Lifelong Learning (2022). CONFINTEA VII Marrakech Framework for Action: Harnessing the transformational power of Adult Learning and Education. C.2 <https://uil.unesco.org/adult-education/confintea/confintea-vii-marrakech-framework-action-harnessing-transformational-power>
3. Див.: Позиція УНП ФГС СхП щодо оцінки результатів саміту Східного партнерства 15 грудня 2021 року. «...Інвестиції у людей та суспільство знань, що входить до топ-10 цілей до 2025 року, має сенс розширити трактування шляхом можливості спрямовувати ці проекти не тільки на індивідуальну мобільність викладачів, дослідників, але й на напрямок проведення аналітичних досліджень, просвітницьких проектів для дорослих як спільних для країн Східного партнерства, так і з фокусом на окрему країну». <http://eap-csf.org.ua/2021/12/22/rezultaty-samitu-skhp-2021-pozytsijnyj-dokument-unp/>
4. Див.: 2021 EaP CSF Position Paper on the Joint Staff Working Document on recovery, resilience and reform: post-2020 Eastern Partnership priorities «To make the EaP countries more economically competitive, Research and Innovation (R&I) and the modernisation of education systems are essential.... Modernisation and innovation at all levels of education and training should also include the development of lifelong learning education and training programmes». <https://eap-csf.eu/wp-content/uploads/EaP-CSF-position-paper-on-post-2020-EaP-priorities.pdf>
5. Див.: Тематичний звіт: ЦСР4-Освіта 2030 для Політичного Форуму зі Сталого Розвитку, Нью Йорк. 2019. Джерело: <https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?page=view&type=30022&nr=2250&menu=3170>
6. Див.: Transforming Education Pre-Summit. 28 June – Global Engagement Day 29-30 June – Ministerial Segment. Джерело: <http://webcast.unesco.org/events/2022-06-TES-Pre-Summit/#>
7. Законами 7664 та 7665 затвердили Укази Президента і продовжили воєнний стан та строк проведення загальної мобілізації в Україні на 90 діб - до 21 листопада 2022 року. Джерело: <https://censor.net/ua/n3360897>
8. Уряд підтримав законопроект щодо освіти для дорослих. Джерело: https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-pidtrimav-zakonoproekt-shchodo-osviti-dlya-doroslih?fbclid=IwAR32eL9npYF6BJmUsZsj-dMX7j8jeR1cBZGYVs_XscZFzoidIFXGQVEX3zl
9. Спів-автор цієї аналітичної записки Олена Лазоренко, згідно з наказом МОН України № 796 від 20.07.2018, входить до складу робочої групи МОН України з розроблення проекту Закону України «Про освіту дорослих».
10. Див.: Олена Лазоренко. Аналітична записка у рамках громадського обговорення щодо проекту закону України «Про освіту дорослих» (в ред. від 07.09.2020р.) ; Олена Лазоренко, Родіон Колишко. Аналітична записка (консолідована версія від 20.02.2019) щодо окремих аспектів проекту закону України «Про освіту дорослих» (в ред. від 18.11.2018р.) . <https://communitylpw.wixsite.com/publish/adult>
11. Олена Лазоренко, Ольга Гомілко, Ніна Чала. Аналітична записка: Коментарі до проекту від 14.05.2020 «Добровільного національного огляду: Цілі Сталого Розвитку Україна»-К.: ГО «Жіноча Професійна Ліга», 26.05.2020.- 7 с. <https://communitylpw.wixsite.com/publish/sdg>
12. Див: Lazorenko, Olena. Civil Society as Driver in Democracy Discourse of Adult Learning Policy in Ukraine. Філософська думка, №5, 2020. pp. 41–59. DOI <https://doi.org/10.15407/fd2020.05.041>
13. У Рекомендації Ради ЄС про ключові компетенції для навчання впродовж життя від 17 січня 2018 р. (англ. Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning, 2018/0008) схвалено оновлену редакцію ключових компетенцій для навчання впродовж життя. До таких компетенцій належать: грамотність; мовна компетентність; математична компетентність та компетентність у науках, технологіях та інженерії; цифрова компетентність; особиста, соціальна та навчальна компетентність; громадянська компетентність; підприємницька компетентність; компетентність культурної обізнаності та самовираження.
14. Див.: European Commission. Adult learning initiatives. Online: <https://education.ec.europa.eu/education-levels/adult-learning/adult-learning-initiatives>
15. Уряд підтримав законопроект щодо освіти для дорослих https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-pidtrimav-zakonoproekt-shchodo-osviti-dlya-doroslih?fbclid=IwAR32eL9npYF6BJmUsZsj-dMX7j8jeR1cBZGYVs_XscZFzoidIFXGQVEX3zl
16. Див.: матеріали UNESCO Institute for Lifelong Learning. 4th Global report on adult learning and education – Leave no one behind: Participation, equity and inclusion, 2019. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000372274> Також це питання залишається і у новому Звіті з НОД, який вийшов цього року UNESCO Institute for Lifelong Learning . 5th global report on adult learning and education: citizenship education: empowering adults for change. 2022 <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381666>
17. Що таке національна система кваліфікацій? Цит. по веб-сайту: <https://nqa.gov.ua/qualification-system/>

18. Стаття 34 Закону України № 2145-VIII від 5 вересня 2017 «Про освіту». По веб-сайту: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19?find=1&text=%D0%BA%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%84%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96+%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%B8#w2_1
19. Постанова № 986 від 22 вересня 2021 р. «Деякі питання акредитації кваліфікаційних центрів». По веб-сайту: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/986-2021-%D0%BF#n13>
20. Наказ Міністерства освіти і науки України № 130 від 08.02.2022 р. «Про затвердження Порядку визнання у вищій та фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти» По веб-сайту: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0328-22#Text>
21. Постанова Кабінету Міністрів України № 519 від 25.06.2020 р. «Про внесення змін у додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341». Офіційний вебпортал парламенту України. По веб-сайту: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/519-2020-%D0%BF#Text>
22. Національна рамка кваліфікацій. Схема з веб-сайту: <https://mon.gov.ua/ua/tag/natsionalna-ramka-kvalifikatsiy>
23. Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017 р. «Про освіту». По веб-сайту: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
24. Закон України № 1556-VII від 01.07.14 р. «Про вищу освіту». По веб-сайту: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
25. National Qualifications Framework – Ukraine - Europa. По веб-сайту: <https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2021-11/ukraine.pdf>
26. Russia will pay. Kyiv School of Economics. По веб-сайту: <https://kse.ua/ua/russia-will-pay/>
27. Статистика повітряних тривог в Україні - Вся країна. По веб-сайту: <https://air-alarms.in.ua/#statistic>
28. Освіта і наука ПЛАН ВІДНОВЛЕННЯ. По веб-сайту: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2022/08/19/HO.projekt.Planu.vidnovl.Osv.i.nauky-19.08.2022.pdf>
29. THE INVASION OF UKRAINE: THE IMPACT - IN NUMBERS 26 AUGUST 2022 Data and analyses collected by the ETF from various sources. . (2022, August 26). По веб-сайту: <https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2022-08/The%20Invasion%20in%20Ukraine%20in%20Numbers%2026%20Aug%202022%281%29.pdf>
30. Самопочуття українців під час війни: емоції, очікування, особистий досвід. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва. (2022, June 22). По веб-сайту: <https://dif.org.ua/article/samopochuttya-ukraintsiv-pid-chas-viyni-emotsii-ochikuvannya-osobistiy-dosvid>
31. The impact of the Ukraine crisis on the world of work: Initial assessments. (2022, May 11). По веб-сайту: https://www.ilo.org/europe/publications/WCMS_844295/lang--en/index.htm
32. Operational Data Portal. Situation Ukraine Refugee Situation. (2022, August 30). По веб-сайту: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
33. Ukraine Situation flash update #28 (2 September 2022) - Ukraine. ReliefWeb. (2022, September 2). По веб-сайту: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-situation-flash-update-28-2-september-2022>
34. Ukraine: Civilian casualty update 29 August 2022. OHCHR. (2022, August 29). По веб-сайту: <https://www.ohchr.org/en/news/2022/08/ukraine-civilian-casualty-update-29-august-2022>
35. Bakhshi, H., Downing, J., Osborne, M., & Schneider, P. (2017). The Future of Skills. Pearson. По веб-сайту: <https://futureskills.pearson.com/research/assets/pdfs/technical-report.pdf>
36. Про схвалення стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. По веб-сайту: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>
37. Навчальні потреби жінок в Україні: аналітичний звіт дослідження / Лазоренко О.О., Чала Н.Д., Гомілко О.Є., Кожина А.В. Київ: Видавництво «Наукова думка», 2020. 104 с. електрон. версія брошури. <https://communitylpw.wixsite.com/publish/bro%D1%81hure> ISBN 978-966-00-1782-5 (online); Навчальні потреби жінок в Україні: аналітичний звіт дослідження. Брошура/ Лазоренко О.О., Чала Н.Д., Гомілко О.Є., Кожина А.В. Київ: Видавництво «Стилос», 2021.104 с. (13 д.а.) <http://stylos.kiev.ua/ru/books/> (друкована версія).
38. OECD skills outlook 2021. Learning for Life. Digital Object Identifier System. По веб-сайту: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/01a857c7-en/index.html?itemId=/content/component/01a857c7-en>
39. UNESCO Institute for Lifelong Learning . 5th global report on adult learning and education: citizenship education: empowering adults for change. 2022 <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381666>
40. Освіта і наука ПЛАН ВІДНОВЛЕННЯ. По веб-сайту: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2022/08/19/HO.projekt.Planu.vidnovl.Osv.i.nauky-19.08.2022.pdf>

Українська національна платформа
Форуму громадянського суспільства Східного партнерства
Web: <http://eap-csf.org.ua>
ГО «Жіноча Професійна Ліга»
Web: <https://communitylpw.wixsite.com/publish>